

Veikko ihmemaassa

PIETILÄ, Veikko. "Tv- uutisista, hyvää iltaa". Vastapaino, Tampere, 1995. 219 s.

"Tv- uutisista, hyvää iltaa" on eräänlainen tajunnanvirran päiväkirja. Tekijä itsekin muistelee kaiholla Amsterdamin ruskeita kahviloita, ja sitä, miten istui niissä viehättävässä seurassa tutkimuksen pulmakohтия ratkomassa.

Tutkimuksessa analysoidaan suomalaisen yhden illan pääuutislähetys; tarkoituksena on selvittää, miten tv:n uutisjuttujen merkitykset syntyvät ja mitä nuo merkitykset ovat.

Analyysissään Pietilä kertoo karttaneensa teoriaa tai metodia, hän sanoo: "... olen pyrkinyt ilman erityisiä ennako-odotuksia kuuntelemaan, mitä jutut silkoisen pintansa alla sanovat ..."

Tämä valinta on tutkimuksen heikkous ja vahvuus. Vahvuus se on siinä mielessä, että se tekee tutkimuksen immuuniksi kaikelle kriitikille: mitään Pietilän tekemää tulkintaa ei voi kiistää. Olivat ne kriitikon mielestä millaisia tahansa, niin varmaa on, että tutkija on tulkinut jutut niin kuin on ne tulkinut. Tulkinnot eivät tässä mielessä voi olla oikein tai väärin, nerokkaita tai hölmöjä, uskottavia tai kummallisia — ne vain ovat.

Pietilä kirjoittaa: "Kirjassa esiintyvät tulkinnot perustuvat ns. tutkijaluentaan. Siten ne eivät kerro, kuinka uutisjuttuja normaalissa katsomistilanteessa tulkitaan ja mitä merkityksiä niistä tällöin luetaan esiin".

Kuitenkin Pietilä sanoo tutkivansa, miten tv- uutisjuttujen merkitykset syntyvät ja mitä nuo syntyvät merkitykset ovat. Toisin sanoen keskeisin osin hän tutkii tv- uutisten dramaturgiaa, ja sitä, millaisia tarinoita tuolla dramaturgialla kerrotaan.

Tässä on Pietilän tutkimustavan heikkous. Hän tutkii dramaturgiaa, mutta tar-

kastelee juttuja erillään siitä katsomistavasta ja katsomistilanteesta, jota varten dramaturgia on rakennettu.

Dramaturgia on jutun katsojaa ja tekijää yhdistävä kielioppi. Sillä toimittajat yrittävät saada katsojat tajuamaan jutun tarkoittamallaan tavalla. Tv- uutisten dramaturgiaa ei voi tutkia, jos sanoutuu irti mielenkiinnosta sitä kohtaan, mitä juttuilla on haluttu ilmaista. Silti Pietilä tekee juuri niin.

Hän kääntyy yhteisestä yksityiseen, omaan henkilökohtaiseen tajunnanvirtaansa. Tutkija on hieronut juttuja suurenuslasin kanssa edestakaisin ja tulkinut niistä kaiken mahdollisen jokaista roskaa ja räpsyä myöten niin pitkälle kuin mielikuvitus ja luovuus riittää — ja se riittää pitkälle.

Lopputulos on luovaa luovempi. Pietilä suhtautuu uutislähetykseen, kuin se oli psykologinen musteläiskätesti. Mutta tv- uutisia ei tehdä katsottavaksi sillä tavoin, eikä uutisia myöskään katsota sillä tavoin.

Pietilän metodissa olisi enemmän järkeä, jos tutkimuksella olisi jokin rajatumpi tutkimusongelma: jos hän etsisi esim. juttuihin kätkeyttä poliittista asennetta tai toistuvaa rakennetta. Mutta kuvatessaan yleisesti sitä, miten jotakin tarkoitetaan, ei voi olla piittaamatta siitä, mitä on tarkoitettu.

Kun Pietilä kysyy, miten tv- uutisjutut rakentavat merkityksiä ja mitä nuo merkitykset ovat — hän itse asiassa kysyykin, miten nuo merkitykset rakentuvat MINULLE (Veikko Pietilälle) ja mitä nuo merkitykset MINULLE ovat. Vastaukset ovat mielenkiintoisia, mutta kertovat melkein enemmän Veikko Pietilästä kuin tv- uutisten dramaturgiasta: dramaturgia ei ole katsomisen yksityinen osa, se on jotain, jonka tekijä ja yleisö jakavat.

Tulkittu, tulkitumpi, tulkituin

Käytännössä Pietilän lähestymistapa merkitsee sitä, että kirjaa rasittaa eräänlainen ylitulkitsemisen vire. Tutkija operoi ikään kuin väärässä sfäärissä. Hän joh-

taa yksittäisten kuvien loputtomista finesseistä hirvittävän monimutkaisia ja kokonaisia juttuja määrittäviä tulkintoja, ja toisaalta, ohittaa kokonaisten juttujen tai toisiaan seuraavien kohtausten dramaturgian jollain tapaa paljon vähemmällä.

Uutisten tekijän silmin Pietilä ei ole niinkään väärillä jäljillä kuin väärässä vaiheessa. Pietilä näkee usein suurta neroutta siellä, missä on tavallisuutta ja yksinkertaisuutta — ja toisaalla — tavallisuutta siellä, missä draama elää parhaimmillaan ja monitasoisimmillaan.

Pietilä ikään kuin paljastaa, vaikkei dramaturgiassa tavallaan ole mitään paljastettavaa. Vaikka katsoja ei ehkä analysoi ja erittele jutun dramaturgiaa keinoja, hän lukee tuota dramaturgiaa ainakin karkeasti sammalla tavalla kuin toimittaja. Niitä juttuja, joissa näin ei tapahdu, kutsutaan käsittämättömiksi. Tässä mielessä dramaturgia on näkyvässä — ei piilossa. Sitä ei tarvitse paljastaa.

Silti paljastamisen tarve kiihottaa tutkijan mielikuvituksen ylikerroksille juuri silloin, kun jutun dramaturgia on kaikkein tavanomaisin ja arkisin. Ikään kuin tavallinen, jopa tylsä juttu huutaisi tutkijalle: "Minä vain näytän vaarattomalta, mutta tässä se varsinainen miina on!"

Näin Pietilä analysoi esim. pikkuruisen sähkeen Kokoomuksen kesäkokouksesta. Sähkeen aiheena on puolueen kanta aikataulusta, jolla EU- liittymisso- pimus tulisi käsitellä. Kuvituksena on puoluekokousväkeä tauolla kävelemässä torilla. Kun kuvitus ei muuten näytä kätkevän alleen suurta tarinaa, tutkija tulkitsee sen eepiseksi kertomukseksi puoluejohtaja Pertti Salolaisen noususta ja tuhosta. Pietilälle käy kuin kirjallisuustieteilijälle, joka tutkii tekstiään elektronimikroskooppilla ja päätyy tyyliin asemasta analysoimaan mustemolekyyliä fraktaalikuviina.

Ehkä paras esimerkki tästä on tapa, jolla Pietilä analysoi työllistämistukijärjestelmän uudistamista koskevan jutun juontoa. Juonnossa sanotaan:

”Työllistämistukijärjestelmää ollaan panemassa suurremonttiin. Nykyisen tuen on todettu jopa estävän pysyvien työpaikkojen syntymistä ja vääristävän kilpailua. Kaiken lisäksi tukijärjestelmä on ylivoimaisen sekava.”

Pietilän huomio kiintyy juonnon aikana lukijan takana näkyvään viitekuvaan. Se on graafinen kuva, johon on piirretty alasin, jonka toinen pää muistuttaa kirjoitus-konetta. Kuvaan kuuluu myös kaksi mieshahmoa, seppä joka takoo ”härvelin” alasinpäättä ja konttoristi, joka naputtaa kirjoituskonepäättä.

Pietilän mukaan taustakuvasta välittyvät seuraavat tulkinnat (omat tulkintani ovat suluissa):

1. Tukijärjestelmän remontti kohdistuu työelämään laidasta laitaan. (Olen Pietilän kanssa tästä samaa mieltä.)

2. Seppä edustaa remonttia, joka murskaa kyyristelevän nykyjärjestelmän. (Tämä alkaa olla liian hienoa, jos juonossa viritettäisiin jonkinlainen murskaustunnelma, tämäkin voisi vielä toimia.)

3. Ruumiillinen työ ei suostu henkisen työn kahleisiin. (Tämä vaatii jo muutamaa kuukautta Amsterdamin kuppiloissa, muuten se ei synny.)

4. Mieskonttoristin hahmo uusintaa naisen alistamista yhteiskunnassa. (Tätä en olisi ikäpäivänä keksinyt.)

Jutun tekijän tai yleisön näkökulmasta, kaikki edellä kerrotut tulkinnat pitäisi tajuta lukijan taustakuvasta kymmenessä sekunnissa. Samaan aikaan katsojan on tajuttava koko juontokuva kokonaisuutena ja kuunneltava elämänsä ensimmäisen ja viimeisen kerran varsin abstraktia puhetta työllistämistukijärjestelmän uudistamisesta.

Jos esimerkkini ei muuten aukea, ehdotan seuraavaa koetta. Näyttäkää Pietilän kirjasta kyseinen juontokuva ystävällenne. Lukekaa samaan aikaan juonnon teksti. Pankaa kuva sen jälkeen pois, ja kysykää sen enempää mitään tulkintaa virittämättä, mitä juonto tarkoitti? Jos koehenkilönne vastaa, että kyse oli naisen alistamisen uusintamisesta, lopetta-

kaa tämän tyhmän kritiikin lukeminen.

Huippuunsa viritettyä tulkintaa Pietilä jatkaa myös itse työllisyystukijutun analyysissa. Yhdessä jutun kuvassa on joukko nuoria, joista kameran huomio kiinnittyy nuoreen naiseen. Pietilä päätelee naisen hämmentyneestä hymystä, että hän on kehitysvammainen. Tästä tutkija kerii auki koko jutun rakennetta määrittävää draamaa.

Toimittajan näkövinkkelistä ”kehitysvammaisen” tytön kuva, on ladattu paljon arkisimmilla merkityksillä. Kuva (ja kokonainen kuvitusjakso), johon Pietilän huomio kiinnittyy, on Helsingin kaupungin työttömien nuorten työpajasta. Toimittajalle on loogista käyttää tällaista materiaalia kuvituksena jutussa, joka kertoo työllistämistuesta. On tietysti totta, että yksi kuvassa esiintyvistä hymyilee hämillään, mutta nuorilla naisilla on tapana tehdä niin, kun huomaavat tv:n kuvausryhmän piirittävän itseään.

Edellä sanottu ei tee Pietilän tulkintoja tyhjiksi, mutta valottaa ehkä sitä, miten toisenlaiselta asia näyttää, jos lähtökohtana on toimittajat tai yleisö. Luonnollisinta on tällöin kysyä, mitä toimittajat haluavat sanoa, tai mitä yleisö ymmärtää toimittajan haluavan sanoa.

Silti Pietilän lähestymistavassakin on järjeä. Yhtä älykästä on tietysti kysyä, mitä toimittajat tulevat haluamattaan sanoneeksi, ja mitä yleisö lopulta tulee ymmärtäneeksi. Vastaus jää kuitenkin vain arvaukseksi, koska Pietilä tutkimusotteelleen uskollisena ei tutki ”... kuinka uutisjuttuja normaalitilanteessa tulkitaan...” Emme siis koskaan saa tietää, jäikö joku muukin ihmettelemään, oliko hymyilevä nainen jälkeensä jäänyt — ja jos oli — mitä siitä seuraa?

Voisivatko Pietilän hienovireiset tulkinnat paljastaa eräänlaista juttujen piiloainesta, jotain, joka pulppuaa päähämme tiedostamatta, vaikka luulemme katsovamme aivan toisenlaista juttua? En usko — tai paremminkin — uskon siihen yhtä vähän kuin väitteisiin, että kuuntelemalla heavy- rokkia kääntyy tahtomattaan saatanaan palvojaksi. Eikä

Pietiläkään tällaista kätkeyn aivopesun teoriaa varsinaisesti esitä, vaikka kirjan takakansi pahanenteisesti lupaakin, ”... luettuasi luot tv- uutisiin taatusti uudenlaisen katseen.”

Tulkinnasta johtopäätöksiin

Loppuluvussa Pietilä kutsuu tutkimustaan ideografiseksi. Tällä hän tarkoittaa, että tutkimus on yksittäistapauksiin perustuvaa, ei yleistyksiin tähtäävää. Tämän sanottuaan hän alkaa sitten tehdä yleistyksiä tv- uutisista. Osa niistä on hyviä.

Pietilä on huomannut, että toisin kuin uutistutkimusperinne olettaa, tv- uutisjuutissa on verrattain runsaasti symbolista, vertauskuvallista, kuvitusta. Niin ikään hän löytää uutisilmaisusta tutkijoille uuden ulottuvuuden — huumorin.

Suorastaan tuskallisen tuttu on Pietilän huomio, että nimenomaan tv- uutisjuttu on muodoltaan sillä tavoin vaikea, että siihen usein jää myös aineista, joka häiritsee jutun dramaturgiaa.

Parhaimmillaan Pietilä on haukkussaan aiempaa tv- uutistutkimusperinnettä, erityisesti yritelmiä kehittää teorioita sanan ja kuvan välisestä suhteesta. Hän toteaa, että näissä teorioissa asiaa on yksinkertaistettu aivan liikaa. Kuvan ja sanan yhteiset merkitykset ovat kontekstisidonnaisia, ne syntyvät juttu-, aihe- ja tapauskohtaisesti.

Joissakin käsitteissään Pietilä on vaikea. Kirjan muutama kertaan lukeena en vielääkään tajua, mitä jutun kehystäminen sen sisällä olevan aineksen alistamiseksi tarkoittaa. Muutamissa termeissä on myös turhaa eksotiikkaa: esim. onnimanniperiaate tarkoittaa, että kaksi aihetta liittyy toisiinsa; tai vinkki tarkoittaa samaa kuin otsikko.

Niin ikään Pietilä puhuu jotenkin epäselvästi uutisten objektiivisuudesta. Väliillä hän tarkoittaa uutisten keinoja vaikeuttaa objektiivisilta — toisinaan taas tuntuu en pelkän neutraalin, tunteesta ja suhteistaan kuoriton esitystavan synonyymi.

Melkein 180 astetta eri mieltä olen Pietilän käsityksistä siitä, miten toimittajat tuottavat harkitusti ja toisaalta vahingossa juttujensa tulkintakehyksen. Pietilän käsitys on, että harkittuja, haluamiaan tulkintoja toimittajat pystyvät tuottamaan vain juttujensa mikrorakenteessa (yksittäisissä kuvissa tai yksittäisissä jutun hetkissä). Makrorakennetta, sitä millaisena kokonaisuutena juttu katsojalle avautuu, toimittajat pystyvät Pietilän mukaan säätämään vain satunnaisesti.

Juuri jutun makrorakenteessa dramaturgia asuu. Se ratkaisee onko juttu ilkeä—hellä, hyväntuulinen—ivallinen, ihannoiva—syyllistävä jne. Yksittäiset kuvat voivat irrallaan repiä jutun tulkintaa moneen suuntaan, mutta toimittajan hallinta ja osuus näkyy selvimmillään siinä, millaista kokonaista tulkintaa juttu katsojalle tarjoaa. Sen nähdäkseen on käveltävä muutama askel kauemmaksi, ja katsottava juttuja elektronimikroskoopin asemasta paljaalla silmällä.

Harri Palmolahti

Kuolemasta elävästi — live !

ARNETT, Peter. Live from the Battlefield. From Vietnam to Baghdad. 35 Years in the World's War Zones. Gorgi books, 1995. 477 s.

Peter Arnetin muistelmateoksen rakenne on kiintoisa. Kirja alkaa Arnetin kotiseudulta, Bluff- nimisestä Uuden Seelannin syrjäkylästä, joka on tuhonnut tulevaisuutensa pyytämällä valaita niin raivoisesti, että eläimet oppivat kiertämään rannikon kaukaa. Teos päättyy vuonna

1993 Afganistaniin, jossa kilpailevat islamilaiset ryhmät ovat taistelleet Kabulin pirstaleiksi ryöstäen ja tuhoten kaiken kansallismuseon kokoelmia myöten.

On Arnetin yliarvionista olettaa, että kirja palaisi tietoisesti itsetuhoon ja väkivallan ennustamattomiin, rakenteellisiin seurauksiin. Sotakirjeenvaihtajana Arnetin suhde kuolemaan on yksinkertaisempi, samankaltainen kuin sienestäjän suhde herkkutatteihin. Kuvattessaan pitkää uraansa hän sivuuttaa kärsimättömin huomautuksin kaikki ne vaiheet, jotka eivät liity sotaan. Vain siellä, missä on kuolemaa, on hänelle elämää.

Arnett on onneksi niin rehellinen, ettei hän puhu yleisön oikeudesta tietää, journalistin velvollisuuksista, tiedonvälityksen yhteiskunnallisesta tehtävästä, sodan raadollisuuden paljastamisesta jne. Hän kiertää sotia, koska ne ovat hänestä kivoja.

Arnetin kylmä ammattietiikka on kuuluisa. Siitä syntyi keskustelua jo vuonna 1963 Etelä- Vietnamin vallankaappausta edeltäneitten buddhalaisten munkkien polttoitsemurhien yhteydessä. Saigonin lehdistölauma oli kerääntynyt erälle torille saatuaan vihjeen uudesta protestista. Paikalle saapui munkki, joka toimittajien kameroiden edessä syytti itsensä tuleen. *International Herald Tribune* kysyi, miksi toimittajat eivät ottaneet kanisteria pois ja pelastaneet munkin henkeä?

Arnett vastasi todeten, että ihmisenä hänen teki mieli puuttua asiaan, mutta toimittajana hän ei voinut. Silloin hän olisi sekaantunut aktiivisesti tapahtumien kulkuun ja Etelä- Vietnamin politiikkaan, mikä ei kuulu toimittajalle. Arnett pysyy yhä, 30 vuotta myöhemmin, samassa selityksessä.

Polttoitsemurhat olivat aikansa media tapahtumia, joiden yksi keskeinen tarkoitus oli vaikuttaa Yhdysvaltain päättäjiin ja yleisöön. Arnett ei näe, että itse murhien raportointi olisi ollut millään tavoin sekaantumista Etelä- Vietnamin politiikkaan.

Ruutiukkojen esikuva

Peter Arnett nousi maailmanmaineeseen Persianlahden sodan aikana alkuvuodesta 1991, kun hän raportoi CNN-yhtiölle liittokunnan ilmahyökkäyksen Bagdadiin. Elämään on jäänyt mielikuva, jonka mukaan Arnett oli Bagdadissa yksin. Tosiasiassa paikalla oli koko ajan toimittajia myös muista maista.

Arnetilla oli merittejä jo aikaisemmin. Vuonna 1965 hän sai Pulitzer- palkinnon Vietnam- raporteistaan, ja hänen työnsä ensin AP:n ja vuodesta 1981 lähtien CNN:n reporterina ja kirjeenvaihtajana herätti ajoittain huomiota. Ilman Persianlahden sotaa Arnett olisi kuitenkin saattanut joutua kehäraakkien sarjaan, kerrottaisiin sotajuttujaan nuoremmille viskilasin ääressä.

Nyt hän ansaitsee miljoonia kertomalla nuo samat jutut myyntimenestykseksi nousseissa muistelmissaan ja luento-kiertueillaan, joiden loisto ja palkkiot ovat korvanneet Bagdadin al- Rashid hotellin tuottamat kärsimykset. Pahimpina aikoina — ajatelkaapa — Arnett joutui pesemään sukkansa ja kalsarinsa vichyvedellä, kun hana kurlutti tyhjää.

Arnett olisi muistelmiensa perusteella helppo leimata tyhjäpääksi, jonka ego on yhtä suuri kuin sielu pieni. Kirjoitettuaan Vietnamista 11 vuotta, asuttuaan siellä vuosikausia, avioiduttuaan vietnamilaisen naisen kanssa ja saatuaan kaksi lasta tämän kanssa hän tunnustaa, ettei ymmärrä, kun vietnamilaislapsi sanoo hänelle: ”Isäni on amerikkalainen”. Onneksi mukana on AP:n tulkki. Uutisoitu- aan vuonna 1974 Kyproksen sotaa aikansa Arnett huomaa, että eurooppalaiset AP:n asiakkaat olivat sodasta kiinnostuneempia kuin amerikkalaiset. Ruuti kiinnostaa Arnettiä, mutta ei hän sitä keksinyt ole.

Arnetilla on kuitenkin monia poikkeuksellisia ominaisuuksia, jotka tekevät hänestä poikkeuksellisen toimittajan. Taistelujen puhkeaminen jossakin on Arnetille aina suuri uutinen, jonka hän uhkaa menettää. Oveluutensa ja röyh-